

Ivica RAGUŽ

O starosti. Ars senescendi

– Teološki niz Panni, knjiga 15.,
Đakovo, 2018., 91 str.

Starost, »predvečerje života« u kulturi koja slavi mladost i vitalnost kao svoj *summum bonum* na prvu se može učiniti kao razdoblje koje je u najmanju ruku manje vrijedno od ostalih životnih dobi, posebice ako se uzmu u obzir sve poteškoće koje sa sobom nosi ta životna dob. Međutim starost nipošto nije manje vrijedno razdoblje u životu, što pokazuju brojne sociološke, psihološke, filozofske i teološke studije, kao i životno iskustvo te općenito brojne kulture za koje je starost kulminacija kvalitetno proživljenoga života, važan depozitorij kulturne mudrosti.

Na hrvatskom govornom području vrijedno promišljanje o toj temi najnovija je knjiga teologa Ivica Raguža *O starosti. Ars senescendi*. Podijeljena je u tri osnovna dijela te završava četvrtim, vrlo kratkim dijelom, kojim autor sugerira kako bi se trebalo shvatiti njegovo promišljanje o starosti u toj knjizi. Prvome dijelu (15-30.), koji se bavi »mukama starosti«, prethodi kratak predgovor o »umijeću starenja« (»ars senescendi«), gdje autor pojašnjava razloge zbog kojih se odlučio za pisanje knjige. U prvome dijelu Raguž progovara o temeljnim značajkama, poteškoćama te iskrivljenim načinima življenja starosne dobi. Na tragu promišljanja poznatoga francuskoga filozofa J. Améryja autor

današnje starce naziva »strancima u vremenu i prostoru«. Tako zapaža da starci žive u »vremenu bez budućnosti«, a to je, zapravo, notorna značajka starosti, da ljudi treće životne dobi više žive u prošlosti, nego u sadašnjosti ili budućnosti, tj. u sjećanju na ono što je bilo prije i što se obično kategorizira iz te staračke perspektive kao bolje, humanije itd. Naravno, ta odrednica starosti nije dobra jer dovodi do sve veće alijenacije ljudi starije dobi, osobito ako uzmemo u obzir današnju, suvremenu kulturu i znanstveno-tehničku civilizaciju koja stalno napreduje i koja je naglašeno futuristički obojena i orijentirana. Uz to nestankom tradicionalnih društava, fragmentiranjem i raskorjenjivanjem suvremenoga čovjeka mudrost staraca gubi na svojoj važnosti, pa i ne čudi pomalo paradoksalno stanje u kojem se stariji ljudi danas nalaze, a odnosi se na tzv. »bijeg iz starosti«. To je težnja današnjih staraca da se, kako tvrdi Raguž, »ponašaju, odijevaju, misle i djeluju kao mladi ljudi«. Drugim riječima, stari ljudi ne žele biti stari i zbog suvremene diktature mladenaštava ne mogu se pomiriti s činjenicom da stare. Druga poteškoća i značajka staračke dobi koju autor uviđa jest da starenjem starci i starice sve više postaju »stranci u vlastitom tijelu«. Naime starenjem biološki gubimo fizičku snagu, što se očituje u različitim aspektima našega života, od fizičkoga izgleda, prehrane pa sve do spolnosti. Poteškoća nastaje onda kada se osobe starije životne dobi ne mogu pomiriti s tom biološkom činjenicom, tj. kada ih

zahvati tzv. »narcisoidna melankolija«, što je također, prema autoru, posljedica ideologije mladenaštva. Treća poteškoća i značajka staračke dobi jest osjećaj »beskorisnosti«, koji se javlja pri odlasku u mirovinu, a često tada dolazi do izražaja i »škrtost« staraca, kako zapaža Raguž. Nasuprot tomu starost je vrijeme kada bismo se više trebali posvetiti kontemplativnom, a manje onom korisnom, što je, dakako, velik izazov u današnjoj kulturi instrumentalnoga razuma, a posebno ako je starija osoba cijeli život zanemarivala kontemplativnu dimenziju. Tim više i ne čudi škrtost kao upravo nemogućnost staraca da se odreknu navike koristoljublja i započnu kontemplativno živjeti. Četvrta značajka staračke dobi jest »strah od smrti«. Taj strah, koji se može pojaviti u bilo kojoj životnoj dobi, u starosti je, za našega autora, osobito problematičan zato što kod starijih ljudi budi »osamljenost«, »nepovjerenje«, »sumnjičavost«, »jadikovanje« i »neprestano prigovaraje mladima u kojima se želi izazvati osjećaj krivnje«. To dovodi do toga da takvi starci primjerice uopće nemaju smisla za humor i samo se bave sobom te u konačnici gube interes za druge, postaju često bestidni u smislu da ih nije briga što će komu reći. Drugim riječima, sve te poteškoće starosti, koje izvrsno detektira naš autor, dovode do toga da starci postaju teret sebi i drugima, što je posebno vidljivo ako njihov život nije ukorijenjen u Kristu. Sve je to pojačano kulturom koja nerealno pristupa starosti, štoviše, degradira osobe starije životne dobi koje se stoga

pod svaku cijenu žele »osjećati mladima«.

Nakon što je detaljno prikazao značajke, poteškoće, tj. »muke starosti«, autor u drugome dijelu rada (33-63.) donosi prikaz »blagoslova starosti«, što je, zapravo, svojevrsna teologija starosti, odnosno promišljanje o starosti na temelju Svetoga pisma i teološke tradicije. Po našem mišljenju to je možda i najljepši dio ove knjige, koji vrlo poticajno govori o starosti, gdje autor teološki izvrsno prikazuje brojne kvalitete starije životne dobi, kojih, čini se, kršćanin današnjice i nije dovoljno svjestan. Tako Raguž ističe da je starost »vrijeme nade« i zato za kršćane ona ne treba biti zatvaranje prema budućnosti i okretanje prošlosti, nego je starost »hod ususret prema uskrsnom Gospodinu, koji pruža nadu ne samo za dušu, nego i za tijelo koje će uskrsnuti«. I koliko god ta nada bila, zapravo, »nada križa«, a to znači praćena mukama, kršćanin kroz te muke (starosti) treba prolaziti »hrabro i mirno, jer se oslanja na veliku nadu koju nam je podario Isus Krist svojom mukom i uskrsnućem«. Život u takvoj nadi lišava ljude bilo kakvih navezanosti na ovozemaljska dobra (nema škrtosti!), gdje oni žive ne kao »posjednici osoba i stvari, nego jedino njihovi sužitelji«. Takvo shvaćanje starosti zasigurno omogućuje kršćanima da mirno prihvate svoju starost jer je ona »dob nade, susreta i spasenja«. Starost je prijelaz u vječni život i ako osobe starije dobi imaju tu svijest, onda se muke starosti mnogo

lakše podnose i sami starci opušteniji su, mirniji, otvoreniji otkrivanju vlastite nutrine i produhovljenju tjelesnosti. To zaista može biti velik blagoslov, kao i ono što autor naziva »mirovina u svetom nemirovanju«, kroz koju čovjek u starijoj dobi može osmisliti svoj život na način da više boravi u prirodi, bavi se poljoprivredom ili pak da njeguje i čuva kontemplativne djelatnosti u kojima je pohranjena mudrost starih i pomoću kojih bezinteresno motrimo cjelokupnu zbilju i razotkrivamo »istinitost svih stvari«. Takva se mirovina onda ne doživljava kao teret, već kao oslobođenje. Među ostalim, starost je, prema našem autoru, i »priprava za smrt kao oslobođenje«. To je prilika za »reviziju vlastitoga života«, no i za jačanje »pasivnosti smanjivanja«, svojevrsne poniznosti u starosti, odnosno prigoda kršćanima da svoj život u potpunosti prepuste Bogu. Jedan od najboljih pokazatelja te opuštenosti i prepuštenosti Bogu, prema autoru, jest »nježni humor« spram »svih drugotnih, ne tako važnih stvari«, kao i hrabro govorenje istine. Možda najbolje na biblijskome primjeru starca Šimuna i starice Ane naš autor pokazuje kakva bi starost u svojoj srži trebala biti, a to znači »bogobojazna, molitvena i služeća te zato posebice propusna i otvorena za Božje djelovanje u svijetu«. Stoga i molitvu u starosti treba pratiti to »umijeće mirnoga i opuštenog pripuštanja Bogu«. Na tragu promišljanja milanskoga kardinala C. M. Martinija Raguž ističe da bi molitva u starosti trebala imati tri temeljne dimenzije: »zahvalnost tj. cje-

lovit pogled na vlastiti život i iskustvo, kontemplaciju i emocionalnost, gdje se više moli naglas nego u duhu.« Osim toga molitva staraca trebala bi biti više molitva za druge, kao, uostalom, i cijeli kršćanski život, koji bi trebao biti to isto. To, kako kaže naš autor, »možda nije uvijek moguće u mladosti, ali starost bi svakako trebala biti dob intenzivne molitve za druge«. A to posebno pokazuju bake i djedovi. »Malo tko tako strepi i moli za druge, kao bake i djedovi za svoju djecu, napose za svoje unuke!« zapaža Raguž. U tako shvaćenoj starosti, punoj navedenih blagoslova, nema mjesta za nostalgično vraćanje u prošlost, neprihvatanje činjenice biološkoga starenja, osjećaj beskorisnosti ili pak za paranoični strah od smrti.

Treći dio knjige (67-80.) zapravo su autorove smjernice mladima (mlađima) u ophođenju prema osobama starije životne dobe. Već u naslovu toga dijela knjige vidljivo je da bismo trebali »blagoslivljati starce i starice«. Autor nas podsjeća na pomalo zaboravljenu simboliku Boga kao starca koja pokazuje da je Bog starac »jer je on Bog ljubavi i milosrđa, Bog koji se brine za 'staro', slabo i krhko za ono što je čovjek u stalnoj napasti da odbaci. Drugo, Bog je starac ukoliko on time doziva u svijest čovjeku da se on treba bojati Boga, njega hvaliti i slaviti, njega ljubiti zbog njega samoga, a ne samo zbog onoga što on čini za nas«. Upravo današnji prijezir prema starosti i starcima za autora je »izričaj duboke nevjere u Boga Oca«. Kršćani poštovanjem osoba sta-

rije životne dobi zapravo čine ono što »Bog stalno čini u Isusu Kristu, a to je posebna naklonost, briga i ljubav prema slabima, krhkima, siromašnima, a time i starijim osobama«, primjećuje Raguz. Stoga je odnos prema Bogu koji počiva na čistoj ljubavi (bez koristi) temelj ljubavi prema osobama starije životne dobi. To bi trebalo biti i ishodište pastorala starijih osoba, gdje naš autor poseban naglasak stavlja na »dušobrižništvo starijih osoba«, nasuprot projektima i brojnim drugim izvanjskim aktivnostima na koje se nerijetko svodi današnji pastoral u Hrvatskoj, pri čemu kao da se zaboravlja na ono najvažnije, a to je briga za duše vjernika. U četvrtom i posljednjem dijelu rada pod naslovom »Dolor« – »Fides« autor na tragu F. Petrarce i Božje riječi pokazuje da bol i muke starosti za kršćanina najbolji od-

govor pronalaze u vjeri u Isusa Krista te ističe da se njegovo promišljanje o starosti u ovoj knjizi upravo treba shvatiti kao dijalog između muka, boli starosti i vjere.

Na koncu, sagledavajući knjigu u cjelini, istaknuli bismo autorovu upućenost u prijašnja istraživanja iste tematike, zavidnu razinu znanstvene dosljednosti, dubinu analize, jasnoću i sažetost stila te osobito autorova teološka promišljanja i osobna zapažanja, kao i vrlo realan pristup problematici. To su, zasigurno, najveće kvalitete ove knjige koju bismo preporučili i starima (da što kvalitetnije žive svoju starost, a to znači »punim plućima« u Bogu) i mladima (da razviju empatiju i razumijevanje prema starijim osobama te da se već sada počnu pripremati za život u trećoj životnoj dobi). **Šimo Šokčević**